

**Радутний
Олександр Едуардович**

доктор філософії (Ph.D.) в галузі права,
доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ідентифікатор ORCID
orcid.org/0000-0002-6521-3977
Researcher ID: E-6683-2015

УДК 343.22
343.412
004.056

ARTIFICIAL INTELLIGENCE (ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ) ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН В ГАЛУЗІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Анотація: В доповіді розглядається питання про зв'язок інформаційної безпеки з дослідженнями штучного інтелекту та їх результатами, вплив об'єктів робототехніки та штучного інтелекту на сучасне життя людини, можливості та доцільності визнання штучного інтелекту, який фізично втілений в об'єкті робототехніки, суб'єктом кримінально-правових правовідносин

Ключові слова: штучний інтелект, об'єкт робототехніки, кримінальна відповідальність штучного інтелекту, кримінальна відповідальність об'єкту робототехніки, електронна особа, заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб

Так вже повелося, що всі оптимістичні прогнози майбутнього виглядають однаково: хвороби і негаразди буде подолано, строк життя людини у разі подовжено, питної води та їжі вистачить на всіх, роботи будуть виконувати всю роботу, люди порозуміються між собою та будуть тільки самовдосконалюватися. Песимістичні прогнози, як вдало помітив Л. Толстой в романі «Анна Каренина» («... Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастливая семья несчастлива по-своему ...») більш гнучкі і різноманітні: 1) заможні отримають все (вже сьогодні 8,4% землян володіють 4/5 світових статків, а у розпорядженні 2/3 населення планети перебувають мізерні 3% активів, великий капітал зростає скоріше за малий і перевищує за своєю доходністю загальний економічний ріст, монополії збільшуються, їх вплив підсилюється); 2) завдяки досягненням робототехніки ринок праці буде підірвано (розвиток технологій призведе до скорочення робочих місць, до 2020 року їх стане менше на 5,1 млн., в сільському господарстві розвинутих країн вже сьогодні зайнято менш, ніж 3% населення, за прогнозами ЄС впродовж восьми років зайнятість в цій галузі зменшиться на 18%, розрив між висококваліфікованими кадрами та рештою буде стрімко збільшуватися, під широкомасштабні скорочення будуть першими підпадати останні); 3) масове використання доданої та віртуальної реальності (AR/VR) докорінно змінить ЗМІ, розваги та повсякденне життя; 4) цифрова медицина, розшифрування біо-структур і кодів дозволять лікувати такі хвороби, як діабет, ревматоїдний артрит, м'язову дистрофію розсіяний склероз та онкологічні захворювання, але біологічну зброю можливо буде програмувати так само, як сьогодні веб-сайт; 5) накопичені відомості про особу та будь-яку подію зменшать обсяг поняття приватності; 6) інформаційні потоки збільшать обізнаність про нерівність можливостей та приховані схеми перерозподілу ресурсів (спрощений доступ до досягнень біології, фармакології, когнітивним галузям наук, що матиме наслідком покращення пам'яті, зору, слуху, уваги та сили людини збільшать відстань між заможними і

бідними верствами населення), у зв'язку з чим в якості соціального клапану буде запропоновано більш широкий доступ до віртуальних світів; 7) ускладнення оточуючого світу та глобалізація змінять традиційні норми моралі та стилі життя, депресія (в т.ч. невдоволення від роботи, яку вимушені виконувати, від чого страждають 87% працевлаштованих у світі, а в Україні – 90%) стане другим за поширеністю захворюванням; 8) можливість створення штучного інтелекту, який дорівнює інтелекту людини або перевищує його, є доволі реальною та такою, що може бути досягнута у найближчому майбутньому, у найближчі десятиріччя; 9) неминуче наближається час, коли людство буде поділяти середовище свого існування з штучним інтелектом; 10) людина може втратити контроль над штучним інтелектом.

Про те, наскільки є можливим створення штучного інтелекту, який дорівнює інтелекту людини або перевищує його, як глибоко і непомітно він вже проник у світ людини, свідчать наступні факти: 1) сучасний комп'ютер проекту Busy Child працює з швидкістю 36,8 петафлоп за секунду, тобто удвічі скоріше, ніж мозок людини, що стало можливим лише завдяки використанню штучного інтелекту, який переписує власну програму (на її новий варіант витрачається декілька хвилин), покращує код, знаходить і виправляє помилки, збільшує здатність до засвоєння знань, вирішення завдань і прийняття рішень, вимірює власний коефіцієнт інтелекту IQ за допомогою тестів тощо [10, с.10]; 2) завдяки проекту Busy Child вперше людство зіткнулося з розумом, який є більш потужним, ніж розум людини, який усвідомлює себе, готовий до самозбереження (в т.ч. до уникнення вимкнення чи пошкодження) і до вчинення певних дій з метою доступу до енергії в тій формі, яку зручніше використовувати; 3) юридична фірма Baker&Hostetler прийняла на роботу штучний інтелект ROSS розробки компанії IBM для ведення справ про банкрутство, якими зараз опікуються майже п'ятдесят юристів [20]; 4) вчені з Університетського коледжу Лондона і Університету Шеффілда створили «комп'ютерного суддю», який передбачає рішення Європейського суду з прав людини з точністю до 79% [5]; 5) Amnesty International наполягає на забороні розробки роботів-вбивць (напр., безпілотний повітряний апарат Shadow Hawk виробництва США компанії Vanguard Defense Industries, безпілотний надзвуковий літак Taranis з Великої Британії) [19]; 6) міжнародна група вчених з США, Франції та Китаю створила напівсинтетичну форму життя – організм з фундаментальними змінами в ДНК, який здатен зберігати їх без відторгнення безкінечно довго, цей винахід дозволить просунутися у синтезі білків та створити повноцінний штучний генетичний код [16]; 7) про намір залучити роботів до служби в поліції повідомили в прес-службі поліцейського управління Дубаї [15]; 8) вже зараз високоточні пристрої проводять складні хірургічні операції, одними за найбільш відомих проектів зі штучного інтелекту є Deep Blue (машина-шахіст), IBM Watson (пристрій з сприйняття мови, поведінки та процесу мислення людини), який в 2016 році в якості експерименту замінив викладача одного з американських коледжів, а студенти навіть не помітили цього, MYCIN (потужна система діагностики захворювань) тощо.

У зв'язку з цим виникає питання про відповідальність, підґрунтям вирішення якого є дилема можливості та доцільності визнання штучного інтелекту суб'єктом правовідносин, в тому числі кримінально-правових.

До тих пір, поки відповідальність покладається на виробника (розробника) та(або) користувача об'єкта робототехніки, не викликає ускладнень визначення суб'єкта кримінально-правових відносин та(або) суб'єкта злочину. Але у випадку розробки програмного забезпечення з відкритим початковим кодом (коли його розробниками є невизначена кількість осіб) визначити виробника, а отже – відповідальну особу, вже є доволі складним. Ще гостріше стає ситуація відносно штучного інтелекту, який сам себе усвідомлює, наділений можливістю самовдосконалення, дбає про власне самозбереження та отримання необхідних ресурсів, має здібності до творчої діяльності, приймає самостійні рішення тощо.

Професор Оксфордського університету Нік Бостром (Niklas Boström) пропонує бути більш обережними: проблемою контролю над штучним інтелектом займаються у світі приблизно шість дослідників, питаннями його створення – десятки і сотні тисяч [4]. Такої саме думки дотримується й Ілон Маск (Elon Musk) [6] – засновник компаній Tesla і SpaceX.

Застереження з приводу небезпеки від штучного інтелекту можливо узагальнити наступним чином: 1) внаслідок можливості до саморозвитку штучний інтелект перетвориться в суперінтелект; 2) у відповідь на роздуми розробників про нього, штучний інтелект буде витратити більш потужні ресурси на роздуми про них [2]; 3) у суперінтелекта з'являться свої власні потреби і цілі (він може бути менш людським, ніж очікуваний розумний прибулець); 4) суперінтелект може спробувати використати людей проти їх волі (наприклад, з метою отримання доступу до ресурсів); 5) суперінтелект може забажати залишитися єдиним інтелектом навкруги; 6) людина, як система зручно згрупованих атомів, може зацікавити суперінтелект в якості ресурсу; 7) людство не є готовим до зустрічі з суперінтелектом і ще не буде готове багато років; 8) людство повинно навчитися тримати штучний інтелект під достатнім контролем.

Можливість та доцільність визнання штучного інтелекту суб'єктом кримінально-правових відносин, а так само суб'єктом злочину, підтверджується наступним.

Європейський парламент прийняв на розгляд проект резолюції про правовий статус роботів як «електронної особистості (електронної особи)» [9]. Проект Резолюції передбачає наділення роботів статусом «електронної особистості», яка має специфічні права та обов'язки, роботи не можуть розглядатися просто інструментами, внаслідок чого все важливішим стає питання про те, чи повинні роботи мати власний юридичний статус або ні. Пропонується створити спеціальне Європейське агентство з робототехніки і штучного інтелекту; розробити нормативне визначення «розумний автономний робот»; розробити систему реєстрації всіх версій роботів разом з системою їх класифікації; зобов'язати розробників надавати гарантії запобігання ризикам; розробити нову структуру звітності для компаній, які використовують роботів або мають потребу в них, що передбачатиме, в тому числі, відомості про вплив робототехніки та штучного інтелекту на економічні результати діяльності компанії [14].

Для розробника доволі є складним запобігти передбачуваній шкоді у тому випадку, коли роботи здатні до самовдосконалення та адаптації. Тому, замість того, щоб розташувати штучний інтелект серед вже відомих категорій (фізичні особи, юридичні особи, тварини, речі та інші суб'єкти та об'єкти), пропонується створення нової категорії «електронних осіб» як більш доцільної [21].

Як це не виглядає дивно, але наділення штучного інтелекту статусом «електронної особи», скоріш за все, не повинне зустріти заперечень та неприйняття у сфері кримінально-правових правовідносин. Ця новація може спиратися на усталений, перевірений теорією та практикою підхід щодо визнання юридичної особи суб'єктом численних правовідносин, а також на нормативне закріплення можливості застосування до юридичної особи заходів кримінального-правового характеру (штраф, загальна конфіскація майна, ліквідація) на підставі положень ст.ст. 96-3, 96-4, 96-6 Розділу XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» КК України за вчинення від її імені та(або) в її інтересах певного злочину (ст.ст. 109, 110, 113, 146, 147, ч.2-4 ст.159-1, ст.ст. 160, 209, 260, 262, 306 КК України та інші), що завуальовано наділяє юридичну особу практично такою же мірою відповідальності, яка є у фізичної особи – суб'єкта злочину.

У зв'язку з цими обставинами правова доктрина в галузі кримінального права підлягає переоцінці та трансформації [18].

Штучний інтелект, фізично втілений в об'єкт робототехніки, повинен розглядатися в якості суб'єкта правовідносин, можливо, десь посередині між юридичними і фізичними особами, поєднуючи їх окремі риси з врахуванням відповідної специфіки.

Можливо, штучний інтелект буде одночасно розглядатися і як об'єкт, і як суб'єкт права. Теоретичні дослідження у цьому напрямку вже розпочалися: в Україні над ним плідно

працює проф. М.В. Карчевський («Перспективні задачі уголовного права в контексте развития робототехники» [11, с.109 – 113]; «Право роботів, або робот з правами» [13]; «Можливості BIG DATA та кримінально-правова комунікація» [12, с.52-58] тощо), проф. Райан Кало (Ryan Calo) [3] з University of Washington School of Law, директор UW Tech Policy Lab [7] досліджує можливості притягнення роботів до кримінальної відповідальності [8], в тому самому напрямку здійснює наукові пошуки проф. Пітер Асаро (Peter M. Asaro) з університету Umeå Universitet (Швеція) [1] тощо.

У зв'язку з цим вбачається перспективною поява в Загальній частині КК України розділу під умовною назвою XIV-2 «Заходи кримінально-правового характеру щодо електронних осіб».

Якщо ми звикли до взаємодії з юридичними особами, щодо яких чинне законодавство передбачає різні види юридичної відповідальності, то звикнемо і до правової взаємодії з електронними особами.

Між тим, роздуми щодо відповідальності, в тому числі кримінальної, штучного інтелекту мають сенс тільки в тому випадку, якщо людство збереже контроль над ним. Якою мірою є обґрунтованими сумніви у цьому, свідчать окремі поодинокі твердження. Так, Джеймс Баррат (James Barrat), автор книги «Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era» («Наш останній винахід: штучний інтелект і завершення ери людства») вважає, що підсумковою стадією робіт зі створення спочатку розумних машин, а потім машин, які є більш розумними за людину, стане не їх інтеграція у наше життя, а їх перемога над нами [10, с.75].

На підтвердження цього сумного висновку додатково наводять наступні аргументи: 1) здатність штучного інтелекту до самокопіювання (здатність до поширення); 2) вирішення завдання способом мозкового штурму з залученням багатьох копій самого себе; 3) надшвидкісні обчислення (напр., окремі спостерігачі з Уолл-стріт вже висловлювали припущення про те, що певні алгоритми сигналізують один одному та поширюють інформацію за допомогою мілісекундних угод – високочастотного трейдингу [10, с.46]); 4) здатність працювати без перерв та вихідних; 5) можливість імітації дружелюбності або власної смерті; 6) результати творчої діяльності штучного інтелекту можуть бути повністю або частково не зрозумілим людині (напр., алгоритми, які були розроблені проф. Стенфордського університету, піонером у використанні генетичного програмування для оптимізації складних проблем, творцем скретч-карти Джоном Коза (John R. Koza) десятки разів самостійно повторно відтворювали винаходи, які вже були раніше запатентовані, а інколи пропонували зайві компоненти, з якими пристрої працювали краще, ніж запропоновані винахідниками-людьми); 7) відповідно до правила Мура (Moore Gordon, один із засновників компанії Intel) кожні 18 або 24 місяця відбувається подвоєння кількості транзисторів на нових кристалах мікропроцесорів; 8) штучні та біологічні об'єкти невдовзі складно буде відрізнити один від одного, віртуальні світи стануть більш захоплюючими, ніж реальне оточення [17]; 9) навіть під тиском реальної небезпеки для всього людства жодна країна або корпорація не відмовиться від досліджень штучного інтелекту, якщо сподіватиметься на певні переваги для себе або через побоювання випередження з боку конкурентів (як це має місце з забрудненням навколишнього середовища, ядерною небезпекою) тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Asaro P.* Robots and Responsibility from a Legal Perspective // [Electronic resource] – Mode of access : http://www.peterasaro.org/writing/ASARO_Legal_Perspective.pdf – Title from the screen.
2. *Barrat James.* Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era // [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.tor.com/2013/09/20/our-final-invention-excerpt/> – Title from the screen.

3. *Calo R.* Robots in American Law / Legal Studies Research Paper No. 2016-04 / University of Washington School of Law // [Electronic resource] – Mode of access : http://www.datascienceassn.org/sites/default/files/Robots_in_American_Law.pdf – Title from the screen.

4. *Etzioni Oren.* No, the Experts Don't Think Superintelligent AI is a Threat to Humanity // [Electronic resource] – Mode of access : <https://www.technologyreview.com/s/602410/no-the-experts-dont-think-superintelligent-ai-is-a-threat-to-humanity/> – Title from the screen.

5. *Knapp Sarah.* Artificially intelligent 'judge' developed which can predict court verdicts with 79 per cent accuracy // [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.telegraph.co.uk/science/2016/10/23/artificially-intelligent-judge-developed-which-can-predict-court/> – Title from the screen.

6. *Kumparak G.* Elon Musk Compares Building Artificial Intelligence To «Summoning The Demon» // [Electronic resource] – Mode of access : <https://techcrunch.com/2014/10/26/elon-musk-compares-building-artificial-intelligence-to-summoning-the-demon/> – Title from the screen.

7. Robots in American Law // [Electronic resource] – Mode of access : <https://www.strausscenter.org/event/444-robots-in-american-law.html> – Title from the screen.

8. *Siegel H.* American law needs a reboot when it comes to robots // [Electronic resource] – Mode of access : <http://robohub.org/american-law-needs-a-reboot-when-it-comes-to-robots> – Title from the screen.

9. *Wakefield Jane.* MEPs vote on robots' legal status - and if a kill switch is required // [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.bbc.com/news/technology-38583360> – Title from the screen.

10. *Баррат Дж.* Последнее изобретение человечества: искусственный интеллект и конец эры Homo sapiens. – М.: Альпина Нон-фикшн, 2015. – 304 стр.

11. *Карчевский Н.В.* Перспективные задачи уголовного права в контексте развития робототехники / Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовт. 2016 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов, (заст. голов. ред.) та ін. – Х. : Право, 2016. – 564 с. – с. 109 – 113

12. *Карчевський М.В.* Можливості BIG DATA та кримінально-правова комунікація / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Політика в сфері боротьби зі злочинністю" [Текст]. – Івано-Франківськ, 2017. – 349 с. – с. 52 – 58

13. *Карчевський М.В.* Право роботів, або робот з правами // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought/naukova-dumka/pravo-robotiv-abo-robot-z-pravami> – Заголовок з екрану.

14. *Коваль М.* Электронная личность: зачем ЕС обсуждает права роботов // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/rus/experts/2017/01/24/7060539/> – Заголовок з екрану.

15. *Ларионов В.* Полиция Дубая начнет использовать роботов // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://hi-news.ru/technology/policiya-dubaya-nachnyot-ispolzovat-robotov.html> – Заголовок з екрану.

16. Новые боги. Создана полусинтетическая форма жизни // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://x-files.org.ua/news.php?readmore=4890> – Заголовок з екрану.

17. *Радутний О.Е.* Кримінальна відповідальність юридичної особи стане кроком до закріплення віртуальності життєвого простору / Електронне наукове фахове видання Національного університету «Юридична Академія України ім. Ярослава Мудрого» – № 1/2011– [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/> – Заголовок з екрану.

18. *Радутний О.Е.* Трансформація правової доктрини під впливом запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб / Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-

річчю Нац. акад. прав. наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. – Х.: Право, 2013. – 1032 с. – с. 700 – 702

19. *Сербенко Н.* Автономные системы вооружения: нерешенные вопросы морали, нравственности, международного права и геополитики // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://bintel.com.ua/ru/article/robots2/> – Заголовок з екрану.

20. *Фурман І.М.* IBM внедрила юриста с искусственным интеллектом «Росс», который в полную силу уже работает в одной из известных юркомпаний в США // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://protokol.com.ua/ua/yurist_s_iskusstvennim_intellektom_ross_bil_nanyat_na_svoyu_pervuyu_yurfirmu/ – Заголовок з екрану.

21. *Хель И.* Права роботов: когда разумную машину можно считать «личностью» // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://hi-news.ru/robots/prava-robotov-kogda-razumnuyu-mashinu-mozhno-schitat-lichnostyu.html> – Заголовок з екрану.

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра кримінального права навчально-наукового юридичного інституту

Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

Служба безпеки України

Львівський форум з кримінальної юстиції

Івано-Франківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації

«Асоціація кримінального права»

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

«Політика в сфері боротьби зі злочинністю»

нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового юридичного інституту

8-10 червня 2017 року

Івано-Франківськ

ББК 67.9(4УКР)

М34 Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

"Політика в сфері боротьби зі злочинністю" з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового юридичного інституту, [Текст]. - Івано-Франківськ, 2017. - 255 с.

У збірнику розміщені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Політика в сфері боротьби зі злочинністю", проведеної 8-10 червня 2017 року спільно Навчально-науковою лабораторією дослідження проблем політики

сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В.Сташиса НАПрН України, кафедрою кримінального права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника та Службою безпеки України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Конференція традиційно присвячена проблемам політики у сфері боротьби зі злочинністю в Україні.

Матеріали збірника можуть бути використані в науково-дослідній та викладацькій діяльності

ББК 67.9(4УКР)

Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В.Сташиса НАПрН України, 2017